

K PROBLEMATIKE PROGRAMOV VÝCHOVNEJ STAROSTLIVOSTI O DETI V DETSKÝCH JASLIACH

Zita Baďuríková

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Anotácia: Príspevok sa zaoberá problematikou tvorby výchovných a vzdelávacích programov pre dojčatá a batolátá, ktoré navštevujú detské jasle a im podobné zariadenia v medzinárodnom porovnaní. Podáva základný prehľad o obsahu edukačnej práce s deťmi od narodenia do troch rokov vo vybraných európskych štátoch a v USA a porovnáva so situáciou v SR.

KLúčové slová: detské jasle, dojča, batol'a, program výchovnej starostlivosti, obsah výchovy a vzdelávania detí od narodenia do troch rokov

Odborníci z oblasti výchovy a vzdelávania detí od narodenia do troch rokov diskutujú mnoho rokov o tom, či by mali byť vypracované programy pre prácu s deťmi tejto vekovej skupiny a aký by mali mať obsah a formu. V bývalej ČSSR bol v roku 1978 vydaný Program výchovnej práce v jasliach a materských školách a o rok neskôr k nemu aj Metodika výchovnej práce v jasliach a materských školách, ktoré boli záväzné pre prácu detských sestier v jasliach. Ich platnosť sa skončila začiatkom 90. rokov 20. storočia.

Vo väčšine štátov s rozvinutými systémami inštitucionálnej výchovy a vzdelávania detí do troch rokov **neexistujú centrálné vypracované podrobné a záväzné programy**, ktoré by konkretizovali obsah výchovnej starostlivosti poskytovanej v detských jasliach a ostatných formách starostlivosti poskytovanej mimo rodiny vo forme stanovenia vedomostí, zručností a návykov, ktoré by si deti mali osvojiť, ale môžeme identifikovať snahu ovplyvňovať kvalitu výchovnej starostlivosti o deti tejto vekovej skupiny aj prostredníctvom rámcových vzdelávacích programov a legislatívy.

1. Niektoré európske prístupy k vymedzovaniu obsahu výchovnej práce

V tých štátoch, kde **materské školy prijímajú deti od jedného roka**, spravidla rámcový program výchovy a vzdelávania obsahuje základné princípy a ciele aj pre výchovu a vzdelávanie detí do troch rokov. Napríklad **slovinský program** sa delí na časť pre batol'atá a na časť pre deti od troch rokov, vrátame konkretizácie príkladov. Na jeho základe si každé zariadenie vytvára vlastný, preň špecifický program. Podobne je to v Nórsku, Dánsku

či Švédsku, kde sú vzdelávacie programy rámcové a každé predškolské zariadenie si na ich základe vytvára vlastné programy výchovnej starostlivosti o deti.

V **Holandsku** sa od zariadení požaduje, aby **spolu s rodičovskou radou vypracovali pedagogický plán**, ktorý stanovuje edukačné ciele, metódy pedagogickej práce s deťmi, organizáciu skupín detí, pravidlá, denný poriadok, ale aj to akú podporu môže poskytovať personál zariadenia. **Zriadovatelia** inštitúcií pre deti od 2 mesiacov do 4 rokov **sú zodpovední za dodržiavanie zákona o starostlivosti o deti z roku 2005** v oblasti hygienických, zdravotných a bezpečnostných požiadaviek, ako aj za rešpektovanie stanoveného počtu detí na dospelú osobu a vzdelávanie personálu. Inštitúcie, ktoré sú podporované z verejných zdrojov, musia rešpektovať požiadavky súvisiace s kurikulumom.

V **Maďarsku** vzhľadom na rastúcu potrebu detských jasí už v roku 1999 Národný inštitút ochrany rodiny a dieťaťa vypracoval Minimálne kritériá pre zariadenia výchovnej starostlivosti a detailné aspekty profesionálnej práce, na základe čoho si jednotlivé zariadenia špecifikujú svoju prácu a vytvárajú edukačné programy pre dojčatá a batolátá (Oberhumer, P., 2010).

1.1. Veľká Británia

Veľkú pozornosť venujú problematike výchovnej starostlivosti o dojčatá a batolátá aj vo **Veľkej Británii**. Po prijatí zákona (**Childcare Act**) v roku 2006 boli stanovené požiadavky na výchovu a vzdelávanie detí od narodenia do 5 rokov (**Statutory Framework for the Early Years Foundation Stage. Setting the Standards for Learning, Development and Care for Children from birth to five. Department for children, schools and families: May 2008**) - určitý rámcový program výchovy a vzdelávania, pričom **od roku 2008** musia všetky zariadenia pre deti od narodenia do 5 rokov podľa neho pracovať. V úvode materiálu sa zdôrazňuje význam raných skúseností dieťaťa pre jeho rozvoj a životné šance, ale aj to, že ak sa rodičia rozhodnú využiť služby detských jasí a materskej školy (a im podobných zariadení), tak by mali mať istotu, že ich dieťa dostane čo najlepšiu výchovnú starostlivosť.

Účelom vypracovania dokumentu bolo **stanoviť štandardy pre učenie sa, vývin a starostlivosť o deti** tak, aby bolo zabezpečené napredovanie vo vývine pre každé dieťa, aby sa vytvárali rovnaké príležitosti pre všetky deti bez diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu, aby sa vytváral rámec pre partnerstvo s rodinou, aby sa zlepšovala kvalita predškolských zariadení a vytvoril bezpečný základ pre budúce učenie sa dieťaťa v súlade s jeho záujmami, schopnosťami a potrebami (Statutory Framework for the Early Years Foundation Stage. May 2008). Pri jeho tvorbe sa zvolil prístup vychádzajúci zo 4 **základných premis**:

- jedinečnosť dieťaťa (dieťa je spôsobilé učiť sa od narodenia, dôraz sa kladie na vývin, inklúziu, bezpečnosť, zdravie a pohodu dieťaťa),
- pozitívne vzťahy (dôraz sa kladie na to, ako sa na základe pozitívnych vzťahov s dospelými dieťa učí byť silné a nezávislé, pomoc deťom pri vyjadrovaní myšlienok, nápadov, citov, vytváraní vzťahov s rovesníkmi a dospelými...),
- podporujúce prostredie (ako prostredie vplyva na podnecovanie detského vývinu a učenia sa, plánovanie prostredia bohatého na znaky, symboly, poznámky, knihy, slová, obrázky, hudbu, miesto na oddych a relax detí...),
- učenie sa a vývin (deti sa vyvíjajú a učia rozdielnymi spôsobmi a na rozdielnej úrovni a všetky oblasti učenia sa a vývinu sú rovnako dôležité, byť citlivý k rozmanitým spôsobom, ktorými deti vyjadrujú svoje myšlienky, nápady – verbálne i neverbálne, rozvíjanie fonologického vedomia dieťaťa...).

Ciele a obsah výchovy a vzdelávania sú v tomto dokumente orientované do nasledovných oblastí:

1. osobnostný, sociálny a emocionálny vývin,
2. komunikácia, jazyk a gramotnosť,
3. riešenie problémov, uvažovanie, číslo,
4. poznatky a porozumenie svetu,
5. telesný vývin,
6. tvorivosť.

Všetky oblasti sa musia rovnomerne prelínať plánovanými edukačnými hrami a aktivitami, v rovnováhe činností iniciovaných a riadených dospelým a iniciovaných deťmi (Statutory Framework..., 2008, s. 11). **Ciele sú formulované ako vedomosti, spôsobilosti, schopnosti a zručnosti**, ktoré by mali ovládať deti na konci školského roka, v ktorom dosiahnu vek 5 rokov.

Ako príklad uvediem 3. oblasť: **riešenie problémov, uvažovanie, číslo**. V zmysle dokumentu v programe musia byť deti podporované v rozvíjaní pochopenia toho, čo znamená riešiť problém, uvažovať o tom čo sú čísla, a to prostredníctvom rôznorodých činností, v ktorých môžu skúmať, učiť sa, tešiť sa, overovať a rozprávať o tom, čo si myslia, ako čomu rozumujú. Musia mať príležitosti na precvičovanie a rozširovanie svojich zručností v tejto oblasti a získavať sebadôveru a kompetencie v nich používané. **Ciele**, ku ktorým treba deti viesť sú: v známom kontexte správne pomenovať a použiť čísla; spočítavať bežné predmety do 10; spoznať čísla od 1 do 9; vyvíjajúce sa matematické myslenie a metódy použiť na riešenie praktických problémov; v praktických aktivitách a diskusii začať používať slovník spočítavania a odpočítavania; pri porovnávaní dvoch predmetov použiť slová „viac“, „menej“; nájsť „o jedno viac“, „o jedno menej“ v počte od 1 do 10; začať dávať do súvislosti spočítavanie so spájaním dvoch skupín predmetov a odpočítanie s odobratím predmetov; používať slová „väčší“, „menší“, „ťažší“, „ľahší“ pri porovnávaní kvantity; rozprávať o tvaroch, spoznať a pretvárať ich; používať slová ako „kruh“, „väčší“ na opísanie tvaru a veľkosti plných a plochých tvarov; použiť bežný slovník na opísanie polohy (tamže, s. 14).

To sú spôsobilosti, ktoré sa očakávajú od 5-ročných detí. Úlohou pracovníkov/čok detských jasí je na základe poznania špecifik vývinu detí do 3 rokov vypracovať program výchovnej práce pre túto vekovú skupinu.

Vytváranie programu výchovnej práce pre konkrétne zariadenie vyžaduje od personálu detských jasí rozsiahle vedomosti nielen o detskom vývine, ale aj široké spektrum pedagogických poznatkov a skúseností. Náročnosť tejto činnosti viedla k tomu, že okrem tohto základného dokumentu majú pracovníci a pracovníčky detských jasí a materských škôl k dispozícii príručku „**Practice Guidance for the Early Years Foundation Stage. Setting the Standards for Learning, Development and Care for Children from birth to five. Department for children, schools and families: May 2008**“, ktorá im pomôže pri stanovovaní cieľov a rozhodovaní ako pracovať s deťmi pri ich dosahovaní (teda pri voľbe pedagogických prístupov a stratégií a konkretizácii činností).

Dôležitou súčasťou práce zamestnancov detských jasí v nadväznosti na základné premisy spomínaného rámca je **diagnostická činnosť**. „Zriaďovatelia musia zabezpečiť, že zamestnanci pozorujú deti a primerane reagujú tak, aby pomáhali deťom v pokroku vo vývine a dosahovaní učebných cieľov. Ak zamestnanci potrebujú doplňujúce školenie, aby dokázali deti objektívne posudzovať, zriaďovateľ zodpovedá za to, aby dostali potrebnú podporu. Posudzovanie detí je založené na pozorovaní detí v každodenných činnostiach. Keďže posu-

dzovania sú založené na „dôkazoch“ pozorovaných v rozmanitých učebných kontextoch, očakáva sa, že všetci dospelí, ktorí sú v interakcii s dieťaťom, sa budú podieľať na procese získavania informácií, pričom do úvahy sa budú brať aj informácie od rodičov... Zariadenia informujú o pokroku a výsledkoch dieťaťa rodičov“ (Statutory Framework..., s. 16). Príloha 1 k tomuto materiálu obsahuje škálu a konkretizuje jednotlivé prejavy schopností, spôsobilosti a poznatkov zo základných 6 oblastí, na rozvoj ktorých sa práca s deťmi v jasliach a materských školách orientuje. Z prílohy 2 je zaujímavá informácia, že v skupine detí do dvoch rokov musí byť aspoň jedna dospelá osoba na každé 3 deti, v triede s dvojročnými deťmi na každé 4 deti, pričom aspoň jedna osoba musí mať požadovanú kvalifikáciu na úrovni 3 a primerané skúsenosti z práce s deťmi do dvoch rokov, aspoň polovica personálu musí mať kvalifikáciu na úrovni 2, aspoň polovica personálu musí mať absolvované školenie špecializované na starostlivosť o dojatá a batolátá a osoba – „triedna“ v triede s deťmi mladšími ako dva roky musí mať primerané skúsenosti z práce s deťmi tejto vekovej skupiny.

V Británii okrem toho pôsobia viaceré organizácie, či asociácie odborníkov, ktoré sa orientujú na poskytovanie potrebnej pomoci a podpory zariadeniam a personálu formou školení, supervízie, pri tvorbe vzdelávacích programov a podobne. Napríklad v **Lincolnshire** pôsobí organizácia „**Birth to Five Service**“, ktorá monitoruje detské jasle a materské školy, organizuje školenia, podporuje zriaďovateľov v prístupe k potrebným dokumentom a materiálom, ale aj k dobrým skúsenostiam. V **odporúčaniach, čo by si mali deti do troch rokov osvojiť**, ktoré vedomosti a spôsobilosti by sa mali rozvíjať, sú napríklad:

- pre oblasť **správania sa a sebakontroly** uvedené napríklad pre vekovú skupinu 8 – 20 mesiacov: s pomocou a podporou rešpektuje malý počet určených hraníc správania, pre deti vo veku 16 – 26 mesiacov: začínajú sa učiť, že niektoré veci sú ich, niektoré spoločné a niektoré patria iným ľuďom, vo veku 22 – 36 mesiacov: snažia sa samostatne robiť sebaobslužné činnosti vedia, že dospelý je v prípade potreby pomoci nablízku, viac si začínajú uviedomovať, že voľba (rozhodnutie) má určité dôsledky;
- v oblasti **poznania komunity** pre deti do 11 mesiacov: deti sa sústreďujú na tváre a tešia sa z interakcie, „primkávajú sa“ k určitým osobám, medzi 8. – 20. mesiacom deti spoznávajú určitých ľudí (rodinu, priateľov, či iné dôležité osoby), prejavujú záujem o sociálny život okolo nich, vo veku 16 – 26 mesiacov deti sú zvedavé na ľudí a zaujímajú sa o príbehy a rozprávania o sebe a rodine, tešia sa z nich, rady sa hrajú pri iných deťoch, vo veku 2 – 3 roky začínajú mať priateľov, zaujímajú sa o iných ľudí a ich rodiny, vyjadrujú svoje city voči iným a pod.;
- v oblasti **čítania** napríklad pre deti od narodenia do 11 mesiacov: počúva známe zvuky, slová alebo prstové hry, pre deti 8 – 20 mesačné: reaguje na slová a interaktívne rýmovačky (napr. ťapy, ťapy, ťapušky...), 16 – 26 mesačné: zaujíma sa o rozprávky, príbehy, piesne a rýmy, od 22 do 36 mesiacov: má niekoľko obľúbených príbehov, piesní, básní, rýmovačiek a pod.;
- v oblasti **matematiky** napríklad deti vo veku 8 – 20 mesiacov si rozvíjajú prostredníctvom rozmanitých rýmovačiek a s nimi spojených činností a pesničiek vedomie čísel, medzi 16. a 26. mesiacom začínajú rozlišovať množstvo, spoznávajú, že skupina je viac ako jeden, pri hrách spojených s triedením si začínajú uviedomovať vzťah jedného k jednému, medzi 22. a 36. mesiacom vymenujú niekoľko čísel v poradí, experimentujú so symbolmi a znakmi, prejavujú zvedavosť v súvislosti s číslami, začínajú porovnávať množstvo, kategorizujú predmety podľa vlastností, tvaru, veľkosti, vedia, že počet vecí v skupine sa zmení, keď sa niečo pridá, alebo uberie a pod. (dostupné na birthtofive.org.uk).

Týmto spôsobom získavajú pedagogickí pracovníci a pracovníčky detských jasí potrebné informácie a podnety, na dosahovanie ktorých edukačných cieľov sa zamerať v jednotliv-

vých vekových skupinách detí a v nadväznosti na to pripravovať edukačné prostredie tak, aby mali deti dostatok príležitostí na rozmanité hry pomáhajúce rozvíjať očakávané vedomosti, spôsobilosti, zručnosti.

Uvedené dokumentuje, akú sústavnú pozornosť venujú v Británii nielen otázkam vzdelávania detí od 3 do 5 rokov, ale už od narodenia. Tieto kroky sú výsledkom systematického pôsobenia odborníkov na politickú reprezentáciu, aby pri rozhodnutiach brala do úvahy výsledky výskumov z oblasti sociálnych i biologických vied o význame kvalitnej výchovy a vzdelávania detí od narodenia, keďže podstatná väčšina detí mladších ako 3 roky, ktoré navštevujú detské jasle a im podobné inštitúcie fungujú na báze malých súkromných zariadení.

1.2. Írsko

Rámcový celoštátny dokument, na základe ktorého si tvoria vlastné programy detské jasle a materské školy majú aj v Írsku. Vyšiel v Dubline v roku 2009 pod názvom „**Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework**“. Obsah je **sústredený okolo 4 tém (pohoda, identita a spolupatričnosť, komunikácia, skúmanie a myslenie)**, ktoré opisujú, čo sa deti učia (dispozície, postoje, hodnoty, zručnosti, poznatky a porozumenie). Každá téma sa začína krátkym exkurzom o jej význame pre vývin a učenie sa dieťaťa. Na to nadväzujú 4 širšie ciele, ktoré sa ďalej delia do 6 užších cieľov a materiál nakoniec uvádza príklady konkrétnych učebných príležitostí pre deti konkrétnej vekovej skupiny. Príklady sú uvádzané pre prácu s dojčatami, batolátami a deťmi od 3 rokov, pričom konkretizujú požiadavky na vedomosti, činnosti, pôsobenie, úlohy dospelého, nie predstavy o výkonových štandardoch pre deti. Pre lepšie pochopenie toho prístupu k tvorbe programov výchovnej starostlivosti o dojčatá a batolátá uvediem niekoľko príkladov z jednotlivých tém.

Téma: Pohoda

1. všeobecný cieľ: Deti budú psychicky i sociálne silné.

Tento cieľ sa ďalej konkretizuje na **6 užších cieľov**: v partnerstve s dospelým deti:

- budú mať silnú náklonnosť a vytvoria si vrúcne a podporujúce vzťahy s rodinou, rovesníkmi a dospelými v zariadení a vlastnej komunite,
- si budú uvedomovať vlastné city a pomenujú ich a chápať, že iní môžu mať inakšie city,
- zvládnu bez problémov zmeny a prechody,
- si veria a spoliehajú sa na vlastné sily,
- prejavujú rešpekt k sebe, iným a okoliu,
- rozhodujú sa a vyberajú si aktivity, prostredníctvom ktorých sa učia.

Príklady učebných príležitostí:

Pri práci **s dojčatami** dospelá osoba postupuje konzistentne, pokojne, starostlivo a s rešpektom. Pozná dobre deti, primerane na ne reaguje a vytvára bezpečný základ na detské hry a skúmanie prostredia, komunikuje pozitívne, využívajúc očný kontakt, dotyk a jemný tón hlasu, vytvára uvoľnenú atmosféru pre bežné každodenné činnosti ako sú kŕmenie, prebaľovanie, spánok a hrové aktivity, počas nich je s dieťaťom v interakcii a komunikuje s ním. Ďalej dospelý podnecuje dojčatá do samostatnej činnosti, podporuje ich iniciatívu a výber a pozitívne reaguje na ich snahu (pokusy), pomáha im zvládnuť činnosti (napríklad aj tak, že povie: pozri, mliečko piješ sám/sama), alebo potleskom keď sa dieťaťu podarí otočiť

stránku v knihe, podporuje detskú vytrvalosť a pomáha dieťaťu v jeho snahe stáť, chodiť, alebo vložiť príslušný tvar „kocky“ do otvoru v hračke a pod. Dospelý má však za úlohu aj pestovať detský zmysel pre krásu, údiv, umožňovať deťom získavať skúsenosti v prírodnom prostredí a sloвне ich sprevádzať (napr. dotýkať sa kvetu, listov, pozeráť na pavúčiu sieť, pozorovať, počúvať a dotýkať sa tečúcej vody, hry so snehom), rozmiestniť v triede prírodniny, byť s dieťaťom v interakcii v pokojnej časti triedy (napríklad dospelý si zoberie dieťa na kolená a prezerajú si triedu, počúvajú hudbu, pričom dospelý s dieťaťom komunikuje a reaguje naň) a podobne.

Pri práci s **batol'atami** dospelý okrem iného v zmysle tohto dokumentu vytvára dobre štruktúrované a usporiadané prostredie a predvídateľné a flexibilné bežné činnosti, pomáha deťom anticipovať známe činnosti použitím dohodnutých signálov, znakov, slovom, pomáha deťom rozvíjať nezávislosť tým, že im predvádza ako sa robia niektoré činnosti, rozvíja sebaobslužné spôsobilosti detí (umývanie a utieranie rúk, obliekanie, používanie WC...), ale vytvára aj situácie, v ktorých sa deti rozhodujú (napr.: prosíš si jablko, alebo pomaranč; ktorú rozprávku vám prečítam pred spaním; chytíš za ruku mňa, alebo Elenku?...) atď.

Podobne sú štruktúrované a spríkladňované aj ďalšie 3 všeobecné ciele: deti budú čo najzdravšie a fit; deti budú tvorivé a duchovné; deti budú pozitívne vnímať učenie sa a život.

Ako **ďalší príklad** uvediem výber z témy skúmanie a myslenie, konkrétne z 2. všeobecného cieľa..

Téma: Skúmanie a myslenie

2. všeobecný cieľ: Deti budú mať rozvinuté a budú využívať spôsobilosti a stratégie ako pozorovať, dávať otázky, zisťovať, rozumieť, dohadovať sa, riešiť problémy a pozeráť sa na seba ako na skúmajúcich a rozmýšľajúcich ľudí.

Tento cieľ sa ďalej konkretizuje na **6 užších cieľov**: v partnerstve s dospelým deti:

- poznajú vzory (modely) a spájajú nové poznatky s tým, čo už vedia,
- informácie získavajú z rozmanitých zdrojov, využívajú svoje rozvíjajúce sa kognitívne, fyzické a sociálne spôsobilosti,
- využívajú svoje skúsenosti a informácie na skúmanie a vytváranie vlastných teórií o tom, ako funguje svet a rozmýšľajú ako a prečo sa ony učia,
- prejavujú schopnosti hľadať príčiny, dohadovať sa a logicky myslieť,
- spolupracujú s ostatnými, sprostredkujú záujmy a riešia problémy,
- pri hľadaní nových spôsobov riešenia problémov využívajú tvorivosť a predstavivosť.

Príklady učebných príležitostí:

Pri práci s **dojčatami** podporuje dospelá osoba vrúcne a dôverné vzťahy s deťmi prostredníctvom hier a skúmania okolia, vytvára čo najviac príležitostí na zmysluplnú interakciu dospelého s dieťaťom na základe pozorovania dieťaťa pri hre, objavy a zistenia dieťaťa potvrdzuje napríklad naširoko otvorenými očami, úsmevom, zatlieskaním, opisom toho, čo dieťa urobilo, informovaním iných detí a dospelých o tom, čo sa dieťaťu podarilo; s cieľom rozvíjať fyzické schopnosti a priestorové uvedomenie detí napríklad dospelý umiestni predmet záujmu dieťaťa do takej vzdialenosti od dieťaťa, aby sa k nemu muselo priblížiť, podnecuje deti aby sa plazili, nosili predmety, chodili, šplhali sa, pohybovali sa okolo, dovnútra, von, vnútri..., dáva deťom primerané hračky, ako sú lopty, predmety vydávajúce zvuky, valce rozmanitých veľkostí, škatule s predmetmi rozmanitých tvarov, farieb aby ich skúmali a objavovali nové; ďalej dospelý vytvára príležitosti na to, aby dojčatá mohli získavať prvé skú-

senosti so vzťahmi príčiny a účinku (pomáha deťom vidieť, čo sa stane keď manipulujú s hračkami, loptami z penovej gumy, či predmetmi dennej potreby rozmanitými spôsobmi – napríklad keď sa ich dotknú, potrasú, tlačia, hodia, udrú do nich, kotúľajú...) a pod.

Pri práci s **batol'atami** dospelý podporuje fyzické aktivity a poznávanie priestoru napríklad tým, že podporuje behanie, poskakovanie, jazdu na trojkolke, pohyb detí k predmetu a od predmetu či ľudí, motivuje hry s kockami, skladačkami, vkladáním a vyberaním vecí; podnecuje deti aby sa hrali s prírodnými materiálmi ako sú piesok, voda, kamienky, listy, orientuje pozornosť detí na vlastnosti predmetov (farbu, veľkosť, tvar, materiál); zabezpečuje v triede dostatok materiálov a hračiek, ktoré podnecujú deti aby skúmali okolie – napríklad lupa, magnet, ako pôsobí voda na iné veci, podnecuje batol'atá aby rozprávali o tom, čo budú robiť, čo sa udialo, umožniť deťom získavať skúsenosti s meraním (aké je niečo vysoké či dlhé), vážením, zisťovaním počtu (koľko loptičiek sa zmestí do vedierka...); viesť deti aby si všímali a uvedomovali zmeny počasia, rastlín ktoré zasiali, dávať otázky nielen typu čo je to, ale aj prečo, podnecovať deti aby triedili, zoskupovali, orientovať ich pozornosť na čísla a slová, využívať rozprávky, piesne, riekanky, prstové hry ako pomoc pri porozumení slov a čísel, dávať deťom primerané knihy a spolu s nimi ich čítať atď.

Pracovníci a pracovníčky írskych detských jasí nájdu v tomto dokumente nielen ciele, ale aj námety na materiálne zabezpečenie pedagogického procesu a niektoré metodické postupy. Okrem toho majú už od polovice 90. rokov 20. storočia „Early Start Program“, ktorý znamenal prvú snahu skĺbiť opateru dojčiat a batoliat s výchovou a vzdelávaním a stanovenie požiadaviek na kvalifikovaný personál.

1.3. Nemecko

Napriek tomu, že v **Nemecku** je veľmi málo detí mladších ako 3 roky, ktoré navštevujú nejakú formu detských jasí, aj tam existujú v tomto storočí niektoré iniciatívy smerujúce ku skvalitneniu pedagogickej práce týchto inštitúcií. Publikovaných bolo viacero prác, napríklad E. Gründlerovej, L. Ahnertovej, L. Kleina a H. Vogta, A. Schefflerovej ai. V tomto príspevku uvediem jednu z nich, a to spoločnú prácu Bertelsmannovej nadácie (Bertelsmann Stiftung) a Štátneho inštitútu pedagogiky raného veku (Staatsinstitut für Frühpädagogik) na preklade a adaptácii anglického materiálu „Birth to three matters“. Výsledkom je materiál, ktorý je určený nielen pracovníkom a pracovníčkam detských jasí, ale aj rodičom ako pomôcka pri výchove detí tejto vekovej skupiny. Vyšiel pod názvom „**Wach, neugierig, klug – Kinder unter 3. Ein Medienpaket für Kitas, Tagespflege und Spielgruppen**“ (Gütersloh : Verlag Bertelsmann Stiftung, 2006) s cieľom zabezpečiť kvalitu výchovy a vzdelávania dojčiat a batoliat.

Súčasťou je CD s doplnujúcimi informáciami teoreticko-praktického charakteru k problematike učenia sa, výchovy a vzdelávania detí do 3 rokov, príklady využitia pozorovania detí na skvalitňovanie pedagogickej práce, výsledky relevantných výskumov, ale aj informáciu o tom, čo by malo byť súčasťou vybavenia triedy, rozloženie činností počas dňa, problematika spolupráce s rodičmi atď. Zaujímavé sú aj dva uvádzané projekty – koncepcia mestských detských jasí v Mníchove a umelecký projekt detských jasí pod názvom Farba je život. Priložené DVD s nemeckým filmovým materiálom ako úvodom k práci s týmto dokumentom prináša k jeho jednotlivým častiam aj konkrétne ukážky z činností s komentárom.

Materiál je **tematicky rozdelený do 4 častí**:

- Silné deti.
- Deti tešiace sa z komunikácie.
- Aktívne sa učiace deti.
- Zdravé deti.

Ku každej téme sú vypracované 4 **tematické karty**, venované jej jednotlivým aspektom. Dohromady ich je 16 a okrem charakteristiky podtém každá z nich obsahuje nasledovné okruhy: **1. podmaňovanie si sveta – krok za krokom**, v nej je ešte obdobie od narodenia do 3 rokov rozdelené do 4 častí (približne od narodenia do 6 mesiacov, do jedného roka, od jedného do dvoch rokov a od dvoch do troch rokov) charakterizujúcich čo v nich dieťa – od najjednoduchšieho po najzložitejšie – dokáže, na čo potom nadväzujú ostatné okruhy; **2. pozerat' sa, počúvať, zachytiť** – tu nájde dospelý pripomenutie, na čo osobitne dbať; **3. konkrétna prax** – tu možno nájsť idey o tom, čo a ako v konkrétnej praxi robiť; **4. hrať sa a podporovať** – kedy a ako; **5. plánovať a využívať zdroje** – aj ľudské zdroje na obohatenie a skvalitnenie činnosti; **6. vnímať potreby a rešpektovať rôznorodosť** – dospelý si má byť vedomý rozmanitosti potrieb, otázok integrácie detí a pod.; **7. bežne pozorované** – záznam o tom, čo dospelého upútalo na dieťaťi počas bežného dňa; **8. sebareflexia, výzvy**.

Ako **príklad** uvediem tému „**Silné dieťa**“.

Celým materiálom sa prelína idea silného dieťaťa (dieťaťa so silne rozvinutými spôsobilosťami, pozitívnym sebaobrazom, sebaistého, zvládajúceho sebaobslužné činnosti. Téma Silné deti sa delí na 4 podtémy: **1. Objavovanie „Ja“** (seba) – úlohou dospelého je pomáhať dieťaťu spoznať seba samé a svoje silné stránky. **2. Byť uznávaný** – prostredníctvom uznávania si deti dôverujú a rozvíjajú vnútorné sily. Znamená to pracovať s deťmi tak, aby spoznali že sú pre iných dôležité, že majú hodnotu, aby prežívali blízkosť a akceptovanie. **3. Rozvíjanie sebadôvery** – pomáhať dieťaťu aby zažívalo pozitívne hodnotenie, aby sa cítilo podporované a bezpečné, prostredníctvom bezpečných vzťahov aby sa rozvíjala jeho sebadôvera. **4. Cítiť spolupatričnosť** – dospelý prácou s dieťaťom mu pomáha rozvíjať sociálne kompetencie.

V nadväznosti na vyššie uvedené pracovníci a pracovníčky detských jasí napríklad v súlade s týmto materiálom v rámci podtémy Cítiť spolupatričnosť v konkrétnej praktickej činnosti nájdu základné odporúčania na rozvíjanie tejto spôsobilosti detí v nadväznosti na ich vek a individuálne osobitosti.

Wach, neugierig, klug – Kinder unter 3 ako celok je výborná pomôcka, ktorej užitočnosť vidím v tom, že upriamuje pozornosť personálu detských jasí na najdôležitejšie faktory z hľadiska vývinu dieťaťa, vedie ku komplexnému pohľadu na detský vývin a rozvoj a napomáha integrovanému plánovaniu pedagogickej práce s deťmi. Nestanovuje žiadne štandardy na „výkon“ dieťaťa, ale orientuje prácu vychovávateľa, vychovávateľky, sestry na najdôležitejšie aspekty rozvoja dieťaťa.

2. Prístupy k tvorbe programov výchovnej starostlivosti v USA

Dlhodobá a bohatá odborná (ale aj politická) diskusia sa viedla (i vedie) o problematike výchovnej starostlivosti o dočatá a batoláta aj v USA. Americká **National Association for the Education of Young Children** vydala v roku 1992 Reaching Potentials: Appropriate Curriculum and Assessment for Young Children, kde sú obsiahnuté aj ciele a vývinové očakávania pre dvojročné deti (Bredenkamp, S., Rosegrant, T., 1993). V USA bol v roku 2010

vypracovaný aj ďalší materiál „**Infant/Toddler Curriculum and Individualization**“, ktorého cieľom je pomáhať v práci konzultantom pre detské jasle a podobné zariadenia pre deti mladšie ako 3 roky. Význam dobrého výchovného a vzdelávacieho programu už pre túto vekovú skupinu detí podčiarkuje skutočnosť, že v tom období sa utvárajú základy pre neskoršie učenie sa. Zdôrazňuje sa v ňom, že **učenie sa batoliat závisí predovšetkým na vzťahu a kontexte** a kľúčové miesto v ňom má podpora a interakcia dospelého s dieťaťom. **Úlohou dospelého** nie je vyučovať dieťa, ale **reflektovať detské skúsenosti a učenie sa s cieľom podporovať aktivity dieťaťa** prostredníctvom interakcie, vzťahov s rovesníkmi a skúmaním prostredia. V jednotlivých štátoch sú vydávané vlastné dokumenty a materiály s cieľom skvalitňovať edukačnú prácu s deťmi od útleho veku.

Nepochybne obsah výchovnej práce v jasliach musí mať inú podobu ako v materskej škole. Rozdiely sú podmienené kvalitatívnymi odlišnosťami medzi učením sa a vývinom dojčiat a batoliat a medzi vývinom a učením sa detí staršieho predškolského veku. **Dojčatá a batoliatá** prichádzajú na svet s potenciálom komunikovať, nadväzovať vzťahy a učiť sa a tento ich potenciál sa rozvinie do efektívnych prostriedkov len vtedy, ak sú podporované citlivým a múdrom dospelým. Druhý faktor, ktorý je dôležitý pri úvahách o tom, čo by malo byť súčasťou obsahu výchovnej práce s deťmi mladšieho predškolského veku je **kľúčový význam emocionálneho vývinu** pre utváranie osobnosti dieťaťa. „Základný aspekt emocionálneho vývinu je objavujúca sa schopnosť sebaregulácie dieťaťa, ktorá sa začína vzájomnou reguláciou s dospelým. Dieťa sa učí samo sa upokojiť už vtedy, keď sú jeho potreby uspokojované iným človekom. Táto interakcia vytvára základy pre sebareguláciu, ktorá sa ďalej rozvíja v ranom veku, keď napríklad batolá občas reguluje svoje reakcie na iné dieťa, ktoré by sa chcelo hrať s tou istou hračkou. ...Rozvoj sebaregulácie je základný kameň vývinu a možno ho vidieť vo všetkých oblastiach správania sa dieťaťa“ (Infant/Toddler Curriculum and Individualization, 2010, s. 10).

Ďalší rozdiel spočíva v rozsahu integrovania učenia sa a vývinu vo všetkých doménach vo vývine dojčiat a batoliat. Komunikácia, sociálno-emocionálny, kognitívny i psychomotorický vývin idú ruka v ruke. Okrem toho učenie sa detí v prvých rokoch života je špecifické aj tým, že deti si samy volia predmet záujmu i oblasť činnosti a tak plánovanie (aj odborne a precízne individualizovaných) aktivít musí byť výsledkom veľmi starostlivého a sústredného pozorovania, zaznamenávania a reflexie detských hier dospelými.

Podobne ako v materských školách, aj v zariadeniach poskytujúcich výchovnú starostlivosť deťom do troch rokov by mali byť vypracované aspoň **základné rámce obsahu a štýlu práce s deťmi**. Malo by z nich byť jasné, aký význam sa pripisuje vynárajúcim sa procesom učenia sa detí, rešpektovaniu ich individuálnych osobitostí, rozvoju ich zmyslového vnímania, vytváraniu pocitu istoty, bezpečia, skúmaniu prostredia deťmi, pozorovaniu detí, ich záujmov a spôsobilostí.

Ciele by mali byť formulované na základe vývinových charakteristík a vytvárať priestor na plánovanie individualizovaných cieľov a činností pre deti tak, aby čo najlepšie podporovali ich rozvoj. Dostatočná pozornosť by mala byť venovaná denným rutínnym činnostiam (kŕmenie, prebaľovanie, umývanie, ukladanie na spánok), keďže tieto činnosti môžu byť efektívne využívané na podporu komunikácie a vytvárania vzťahov medzi dospelým a dieťaťom.

Z programu by sa rodičia mohli dozvedieť aj to, ako v zariadení chápu **rolu a poslanie personálu**, a to nielen v oblasti starostlivosti o zabezpečenie základných potrieb detí, ale aj ako facilitátorov detského učenia sa (či a ako budú podporovať detské učenie sa, posudzovať jeho vývin, ako budú vytvárať pre deti podnetné prostredie...). Už v príprave personálu na prácu s dojčatami a batoliatami sa kladie osobitný dôraz na rozvíjanie ich **schopností**

vytvárať individualizovaný program za základe permanentného pozorovania a reflektovania vývinu dieťaťa. Začína sa pozorovaním dieťaťa ako základu pre celý proces pedagogickej práce, z pozorovania sa odvíja reflexia, na jej základe sa plánuje obsah aj proces činností (aj v partnerskej spolupráci s rodičmi a ďalšími odborníkmi), robí sa dokumentácia a realizuje sa edukačný proces (Infant/Toddler..., 2010, s. 18). V procese pozorovania pozorujúca osoba hľadá odpovede na otázky, ktoré spôsobilosti a zručnosti má dieťa v oblasti komunikácie a reči, v kognitívnej oblasti, v motorike, aká je úroveň jeho sociálnych spôsobilostí, emocionálneho vývinu a schopnosti sebaregulácie. Ďalej si všíma, čo dieťa frustruje, čo púta jeho pozornosť, ako reaguje na predmety, činnosti a ľudí okolo seba.

Dokumentácia, keďže je výsledkom permanentného procesu pozorovania, môže mať rozmanité formy, pretože vzhľadom na špecifiká detí tejto vekovej skupiny musí byť personál pripravený kedykoľvek registrovať a zaznamenať pozorovaný jav. Dôležité je, aby to boli objektívne faktografické záznamy prejavov a konaní dieťaťa, ktoré ako súčasť portfólia dieťaťa dokumentujú a ilustrujú jeho vývin. Aj keď v procese reflexie nie je dospelý schopný presne identifikovať, ktoré zručnosti a spôsobilosti dieťaťa sa rozvíjajú v ktorých činnostiach, hrách, môže pomerne dobre identifikovať zaujatosť dieťaťa hrou, jeho pozornosť, náročnosť hry, ako reaguje na blízkosť iného dieťaťa a pod. Na tomto základe by sa mal vytvárať rámcový program a permanentne dotvárať počas roka tak, aby podporoval vývin dieťaťa vo všetkých doménach rešpektujúc špecifické potreby detí.

V USA majú pracovníci detských jasí a obdobných zariadení k dispozícii Infant/ Toddler Early Learning Guidelines ako pomocníka pri plánovaní práce. Tento materiál môžu využiť pri tvorbe rámcových edukačných programov jednotlivé štáty, či inštitúcie. Napríklad už v roku 2005 vydal štát Washington materiál pod názvom **Washington State Early Learning and Development Benchmarks**. A Guide to Young Children's Learning and Development: From Birth to Kindergarten Entry. V tomto dokumente sa rámcový obsah výchovnej práce s deťmi (resp. výchovnej starostlivosti) už od narodenia detí do 5 oblastí:

1. fyzická pohoda, zdravie, motorika;
2. sociálny a emocionálny vývin;
3. prístup k učeniu sa;
4. kognícia a všeobecné vedomosti;
5. jazyk, reč, komunikácia, gramotnosť.

Každá oblasť obsahuje charakteristiku, princípy, ale aj indikátory detských vedomostí, spôsobilostí a zručností, metódy a stratégie práce s deťmi, plus slovník odborných termínov.

Vyššie spomínaná National Association for the Education of Young Children, ktorá je považovaná za organizáciu požívajúcu všeobecnú autoritu, sa systematicky venuje zvyšovaniu kvality práce predškolských inštitúcií aj prostredníctvom akreditovania jednotlivých jasí, či materských škôl. Získanie jej **akreditácie** je pre predškolské zariadenia vecou prestíže a znakom kvality. Uvediem aspoň niekoľko ukážok z požiadaviek, ktoré sú uvedené v **štandardoch týkajúcich sa kurikula**, ktoré predkladajú zariadenia tejto asociácii v prípade, že sa uchádzajú o jej akreditáciu:

1. zariadenie má písomne vyjadrenú filozofiu a využíva aspoň jeden program, či rámcový program, ktorý má písomnú podobu a je v súlade s filozofiou zariadenia,
2. obsah programu výchovnej starostlivosti vytvára priestor na koherentné plánovanie detských skúseností a možno ho modifikovať tak, aby zodpovedal potrebám všetkých detí,
3. vedie učiteľov pri vytváraní podmienok a učebných príležitostí pre deti v súlade s cieľmi predškolského zariadenia,

4. program možno implementovať tak, aby zodpovedal potrebám, hodnotám rodín jednotlivých detí,

5. vedie pracovníkov/pracovníčky (vychovávateľky, sestry, učiteľky) aby integrovali informácie z posudzovania a hodnotenia detí s programovými cieľmi a podporovali individualizované učenie sa detí,

6. vedie personál pri tvorbe denných plánov tak, aby zodpovedali individuálnym potrebám detí, aby poskytovali deťom podporu pri prechode z jednej činnosti k inej, vrátane aktivít mimo triedy, aby zodpovedali detskej potrebe byť aktívny aj odpočívať,

7. vedie personál tak, aby do denných plánov zaradzovali činnosti podporujúce sociálny, kognitívny, telesný, rečový a emocionálny vývin detí a obsahuje základné obsahové oblasti, ako sú gramotnosť, matematiku, prírodovedu, umenie, starostlivosť o zdravie, bezpečnosť aj spoločensko-vedné poznatky,

8. deti sa majú učiť vyjadriť a pomenovať city, ale aj regulovať vlastné emócie, správanie a pozornosť,

9. rozvíjať v deťoch zvedavosť, sústredenosť, angažovanosť, pozitívny vzťah k učeniu sa,

10. v hrách skúmať sociálne roly v rodine a v práci a podobne.

Zaujímavé sú aj **štandardy prípravy profesionálnych pracovníkov/čok** pre predškolské zariadenia, ktoré stanovujú základné obsahové okruhy poznatkov a praktických skúseností tých, ktorí sa pripravujú na prácu s deťmi od narodenia do 8 rokov veku.

V neposlednom rade by mal program výchovnej práce v detských jasiach obsahovať aj základné predstavy o spolupráci s rodinou, a to aj v tzv. pedagogickej rovine, nielen v oblasti zdravotnej starostlivosti.

Z toho výberu dobrej praxe vidíme, že v zahraničí je pomerne silná snaha zmeniť ponímanie detských jasí a vnímať ich ako inštitúcie poskytujúce nielen opateru, ale aj výchovu a vzdelávanie detí, ktoré ich navštevujú, teda menia sa zo sociálnych zariadení na zariadenia výchovno-vzdelávacie. Skutočnosť, že v mnohých štátoch deti tejto vekovej skupiny navštevujú prevažne súkromné detské jasle a obdobné zariadenia (ak rodina potrebuje takúto formu služby pre svoje deti), vedie k tendencii zabezpečiť zo strany štátu pomoc a podporu pri orientácii pracovníkov v procese tvorbe programov výchovnej práce a prostredníctvom udeľovania licencií, či povinnou registráciou na príslušnom úrade zabezpečiť určitú kontrolu fungovania týchto zariadení. Obdobným procesom prešli svojho času aj materské školy, keď sa ich pôvodne prevažne sociálne funkcie transformovali na výchovné a vzdelávacie a zdôrazňovala sa potreba využívať v prospech rozvoja detskej osobnosti učebný potenciál detí tejto vekovej skupiny.

3. Slovenská republika

Ak sa pozrieme na situáciu v SR vidíme, že u nás nespádajú detské jasle do kompetencie žiadneho rezortu ústrednej štátnej správy. To znamená, že nemáme k dispozícii žiadnu legislatívu, ktorá by vytvárala rámce na ich fungovanie (okrem hygienických požiadaviek) a určovala základné požiadavky v oblasti kvalifikovanosti pracovníkov, obsahu výchovnej práce a podobne.

Napriek tomu v snahe urobiť aspoň niečo v prospech skvalitnenia edukačného pôsobenia detských jasí a podobných zariadení, **Nadácia Škola dokorán** zabezpečila vydanie metodickéj príručky pre prácu s deťmi do troch rokov. Vyšla v roku 2000 pod názvom **Ako vychovávať dojatá a batopatá krok za krokom**. Príručka je upraveným a doplneným

prekladom americkej príručky *Creating child – centered programs for infant and toddlers*, ktorá vyšla v roku 1997 vo washingtonskom Children´s Resources International.

Úvod príručky charakterizuje **princípy a filozofiu metodiky**, v teoretických základoch je charakterizovaný vývin dieťaťa do 3 rokov. Tretia kapitola je venovaná **učeniu sa dojívať a batoliat** a pracovníčky detských jasí v nej nájdu viaceré odporúčania a konkrétne príklady, ako postupovať pri podporovaní emocionálneho, sociálneho, telesného a kognitívneho vývinu detí, ako efektívne rozvíjať reč detí, ako využívať bežné denné činnosti na podporu učenia sa detí tejto vekovej skupiny. Zároveň nájdu v nej námety na diagnostikovanie vývinu dieťaťa prostredníctvom pozorovania a spoluprácu s rodinami detí. Súčasťou kapitoly **Učebné prostredie** sú otázky zabezpečenia zdravého prostredia, bezpečného prostredia, zdravej výživy a priestorového riešenia triedy pre dojčatá a batoliatá. Posledná kapitola je venovaná je otázkam **personálneho zabezpečenia a hodnotenia programov** pre dojčatá a batoliatá. Odporúčania a konkrétne príklady aktivít a činností s deťmi tejto vekovej skupiny, ktoré sú v nej obsiahnuté sú primerané pre deti tejto vekovej skupiny a zodpovedajú vývinovým potrebám detí. Je to jediná publikácia v SR, ktorá podáva istú sústavu informácií a námětov, aj hygienických požiadaviek, ktorých by sa mali pridržať pracovníčky detských jasí a ostatných zariadení pre deti mladšie ako tri roky, a to napriek tomu, že im to žiadny predpis neukladá ako povinnosť.

Záver

V SR neexistuje žiadna oficiálna informácia o tom, koľko dojívať a batoliat je z dôvodu pracovnej angažovanosti obidvoch rodičov vychovávaných mimo vlastnej rodiny (v detských jasliach, detských centrách a pod.). Vzhľadom na nedostatok miest v materských školách klesá aj počet dvojročných detí v nich. Problematika detských jasí nie je predmetom záujmu štátnych orgánov, ale ani miestne úrady jej nevenujú osobitnú pozornosť. Nikto zo zodpovedných nejaví záujem o to, čo je obsahom výchovy a vzdelávania detí tejto vekovej skupiny v nich a kto ich vychováva a vzdeláva. O to viac v porovnaní so zahraničím vynikne, akú systematickú pozornosť venujú v mnohých štátoch práve problematike výchovy a vzdelávania detí tejto vekovej skupiny a súčasné snahy nájsť spôsoby ako monitorovať činnosť nielen štátnych či obecných, ale aj súkromných zariadení pre dojčatá a batoliatá. Z príspevku je jasná tendencia stanovovať rámcové obsahy výchovy a vzdelávania dojívať a batoliat, ako aj určovať požiadavky na kvalifikovanosť personálu a monitorovať ich činnosť tak, aby boli pre deti tejto najbezbrannejšej vekovej skupiny zabezpečené čo najlepšie podmienky na ich vývin a optimálny rozvoj v prípade ich umiestnenia do detských jasí a podobných zariadení.

Použitá literatúra

Aistear: the Early Childhood Curriculum Framework. Dublin : NCCA, 2009.

Ako vychovávať dojčatá a batoliatá. Krok za krokom. Metodická príručka Nadácie Škola dokorán pre prácu s deťmi do troch rokov. Žiar nad Hronom : Artek, 2000.

BREDEKAMP, S., ROSEGRANT, T. et al.: *Reaching Potentials: Appropriate Curriculum and Assessment for Young Children*. Washington DC, 1993.

Early Years Foundation Stage Profile. Moderation Handbook 2011 – 2012. Birth to Five Service : 2011. 19 s.

Infant/Toddler Curriculum and Individualization. National Infant & Toddler Child Care Initiative. Washington DC, 2010. 48 s. Dostupné na <http://nitcci.nccic.acf.hhs.gov>

- JÍROVÁ, M. a kol.: *Metodika výchovnej práce v jasliach a materských školách*. Bratislava : SPN, 1979. 461 s.
- National Infant & Toddler Child Care Initiative. Infant/Toddler Early Learning Guidelines*. Washington DC, 2007. 34 s.
- OBERHUEMER, P., SCHREYER, I., NEUMAN, M. J.: *Professionals in early childhood education and care systems*. Opladen & Farmington Hills : Verlag Barbara Budrich, 2010.
- Practice Guidance for the Early Years Foundation Stage. Setting the Standards for Learning, Development and Care for Children from birth to five*. Department for children, schools and families : 2008. 117 s.
- Program výchovnej práce v jasliach a materských školách*. Bratislava : SPN, 1978. 206 s.
- Statutory Framework for the Early Years Foundation Stage. Setting the Standards for Learning, Development and Care for Children from birth to five*. Department for children, schools and families: May 2008.
- SUESS, G. J., BURAT-HEIMER, E.: *Erziehung in Krippe, Kindergarten, Kinderzimmer*. KLETT-COTTA, 2009.
- Wach, neugierig, klug – Kinder unter 3. Ein Medienpaket für Kitas, Tagespflege und Spielgruppen*. Gütersloh : Verlag Bertelsmann Stiftung, 2006.
- Washington State Early Learning and Development Benchmarks. A Guide to Young Children's Learning and Development: From Birth to Kindergarten Entry*. Wahington, 2005.

SUMMARY

The core subject of presented paper is the curriculum in the provisions serving for children from birth to the age of three and their comparison in several European countries, USA and Slovakia. Comparison of the programs shows the rise of the attention paid to the institutional education and care for children younger than 3 years in the states with developed early education and care systems, including the content of the educational care and its quality.